

**AYOLLAR JINSIY BEZLARI RIVOJLANISH VA
MORFOLOGIK XUSUSIYATLARINING ZAMONAVIY QARASHLARI**

Muxitdinova Xurshida Samixovna

*“Fundamental tibbiyot” kafedrası, Osiyo Xalqaro Universiteti, Buxoro,
O‘zbekiston*

Kirish. Ayollar reproduktiv salomatligi zamonaviy tibbiyotning eng dolzarb muammolaridan biridir. Tuxumdonlar nafaqat jinsiy gormonlar ishlab chiqaruvchi, balki gametalar yetilishini ta'minlovchi muhim juft a'zodir. Ularning morfologik tuzilishi, funksional imkoniyatlari va ontogenez jarayonidagi rivojlanishi ayol organizmining reproduktiv salohiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli tuxumdonlarning morfofunktsional xususiyatlarini o'rganish klinik amaliyotda, xususan ginekologik kasalliklarni tashxislash, bepushtlikni davolash va gormonal terapiya yo'nalishlarida muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: tuxumdon, morfologiya, follikulogenezi, klinik ahamiyat, patogenezi, bepushtlik.

Embrional rivojlanish va morfologik asoslar

Tuxumdonlarning rivojlanishi embrional davrning 3–4 xaftalarida indifferent bosqichda boshlanadi. 6–7 xaftalardan boshlab jinsiy differensiasiya sodir bo'ladi. XX karyotip mavjud bo'lgan holatlarda tuxumdon rivojlanishi boshlanib, kortikal va medullar qatlamlar shakllanadi. Uchinchi oy oxirida esa primordial follikulalar paydo bo'ladi.

Prenatal davr oxiriga kelib, tuxumdonlarda 300–400 ming primordial follikul mavjud bo'ladi. Ularning aksariyati postnatal rivojlanish jarayonida degenerasiyaga uchraydi va faqat taxminan 400 tasi yetilishga qodir bo'ladi. Shu davrda tuxumdon stromasi va qon tomir tizimi ham shakllanadi.

Postnatal ontogenez va funksional xususiyatlar

Pubertat davrida gipotalamo-gipofizar tizim faollashib, FSG va LG gormonlari ta'sirida follikulogenezi va ovulyatsiya jarayonlari boshlanadi.

Reproduktiv davr davomida tuxumdonlarda muntazam morfofunktsional o'zgarishlar kuzatiladi: follikulalar yetilishi, ovulyatsiya, sariq tanachaning hosil bo'lishi va regressiyasi.

Klimakterik davrda follikulyar zaxira tugab, gormonal fon keskin o'zgaradi, natijada hayz sikli to'xtaydi va menopauza yuz beradi. Bu jarayon tuxumdonlarning endokrin faoliyati susayishi bilan bog'liq.

Kliniko-patogenetik jihatlar

1. **Follikulyar apparat buzilishlari.** Follikulyar zaxiraning erta tugashi yoki rivojlanishdagi nuqsonlar bepushtlikning asosiy sababi bo'lib, bu holat ko'pincha ijtimoiy va psixologik muammolarni ham yuzaga keltiradi.

2. **Gormonal disbalans.** Estrogen va progesteron muvozanati buzilganda hayz sikli buzilishlari, endometrioz va polikistoz tuxumdon sindromi rivojlanadi.

3. **Vaskulyar o'zgarishlar.** Arterial hyalinoz va stromal skleroz tuxumdon to'qimalarining qon ta'minotini pasaytirib, o'sma jarayonlari va surunkali disfunktsiyalar xavfini oshiradi.

4. **Autoimmun mexanizmlar.** Tuxumdon to'qimalariga qarshi antitanachalar hosil bo'lishi yallig'lanish, follikulalar degeneratsiyasi va bepushtlikka olib keladi.

5. **Surunkali yallig'lanish.** Adnexit va salpingo-ooforit kabi kasalliklar stromaning fibrozlashishi, follikulalar tuzilishining buzilishi bilan kechadi.

Klinik amaliyotda ahamiyati

Tuxumdonlarning morfofunktsional xususiyatlarini o'rganish:

- **Bepushtlik diagnostikasi** va ovulyatsiya monitoringida;
- **Gormonal terapiya** va ART (sun'iy urug'lantirish) usullarining samaradorligini oshirishda;
- **Onkopatologiyalarni** erta aniqlashda muhim ahamiyatga ega.

Morfologik tekshiruvlar (biopsiya, gistologiya, immunogistokimyo), shuningdek, ultratovush va laborator tahlillar yordamida tuxumdon patologiyalarini erta tashxislash va davolash imkoniyati sezilarli darajada ortadi.

Xulosa

Tuxumdonlarning morfofunktsional xususiyatlari ayollar reproduktiv salomatligining poydevorini tashkil etadi. Morfologik, klinik va patogenetik yondashuvlarni uyg'unlashtirish orqali ginekologik kasalliklarni samarali tashxislash va davolash mumkin. Shuningdek, tuxumdonlarning rivojlanishi va faoliyatidagi o'zgarishlarni o'rganish kelajakda yangi davolash usullarini ishlab chiqishga zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Бакиева, М. Ш., Рустамова, Ш. Р., Рахмонов, Т. О., Шарипова, Н. Н., & Мухитдинова, Х. С. (2022). Гипотензивное действие алкалоида бензоилгетератизина на функциональную активность гладкомышечных клеток аорты крысы. *AcademicResearchJournalImpactFactor*, 7.
2. Samixovna, M. K. (2024). MORPHOLOGICAL DATA OF THE ORGANS OF HEMATOPOIESIS AND HEMATOPOIESIS. Лучшие интеллектуальные исследования, 14(5), 66-74.
3. Samixovna, M. K. (2024). Morphologic Changes in Red Blood Cells. *ResearchJournalofTraumaandDisabilityStudies*, 3(3), 178-186.
4. Samixovna, M. K. (2024). MORPHOLOGICAL FEATURES OF POSTPARTUM CHANGES IN UTERINE MEMBRANES. *SCIENTIFIC JOURNAL OF APPLIED AND MEDICAL SCIENCES*, 3(4), 277-283.
5. Samixovna, M. K. (2024). Current Data on Morphological and Functional Characteristics of the Thyroid Gland in Age Groups. *JournalofScienceinMedicineandLife*, 2(5), 77-83.
6. Samixovna, M. X. (2024). AYOL ORGANIZMI REPRODUKTIV ORGANLARINING RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 55(2), 113-121.
7. Samixovna, M. X. (2024). OITS KASALLIGI, TA'RIFI VA KASALLIKNING KELIB CHIQISH SABABLARI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 55(2), 122-133.
8. Мухиддинова, Х. С. (2024). РАЗВИТИЕ ЯИЧНИКОВ, ИХ МОРФОЛОГИЯ И ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ.

ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 55(2), 134-141.

9. Мухитдинова, Х. С. (2024). СОВРЕМЕННЫЕ ВЗГЛЯДЫ НА РАЗВИТИЕ БАКТЕРИАЛЬНОГО ВАГИНОЗА У ЖЕНЩИН ФЕРТИЛЬНОГО ВОЗРАСТА. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 55(2), 97-103.

10. Мухитдинова, Х. С. (2024). ЗАБОЛЕВАЕМОСТЬ СПИДОМ, МОРФОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ БОЛЕЗНИ. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 55(2), 104-112.

11. Samikhovna, M. K. (2024). MODERN VIEWS ON ACROMEGALY AND IMMUNOMORPHOLOGY OF THIS DISEASE. *EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE*, 4(10), 179-183.

12. Mukhitdinova, K. S. (2024). Clinical and Morphological Aspects of the Functioning of the Lymphatic System. *International Journal of Alternative and Contemporary Therapy*, 2(9), 101-106.

13. Samixovna, M. X. (2025). BACHADON BO ‘YNI RAKINING ZAMONAVIY TASHXISOTI VA PROFILAKTIKASI. Modern education and development, 19(3), 305-315.